

BISERICA ALBĂ DE ION DRUȚĂ: ORÂNDUIREA LUMII ÎNTRE CELE DOUĂ ECATERINE

Doctorandă **Magdalena RUSNAC-FRĂSINEANU**
Institutul de Filologie al AȘM

WHITE CHURCH BY ION DRUTA: ORDINANCE OF THE WORLD BETWEEN THE TWO ECATERINE

Summary. Writer Ion Druta, through his feminine characters Ecaterina the Great and Ecaterina "the Little", in the novel *White Church*, transfigures two worlds which are established based on different principles that reflect, in fact, two opposite existential models.

The Ecaterina the Great world is like a divergences system, in which the exuberant luxury with licentiousness and total misery coexists. Authoritarian ruler, cooling calculating, she frequently fall in to extremities because of the selfishness and the love of her image more than the love of the people she leads. Ecaterina the Little manages to mobilize her world to another direction. Being an emotive, credulous, sometimes naive person, but with a strong faith, and a firmness and virile ambition, she remains a promoter of the physical, moral and spiritual purity. As the intemperance, perversity and the sins of the first tend to emphasize with the innocence, correctness and the honor of the second, the confuse and doubtful direction that Queen world moves, emphasize the Ecaterina the Little trip to the blessed light of the White Church.

Keywords: opposite existential models, existential contradictory visions, instinctual femininity, feminine character, masculine force, *homo religiosus*, spiritual strength.

Rezumat. Scriitorul Ion Druță, prin personajele feminine Ecaterina cea Mare și Ecaterina „cea Mică”, în romanul *Biserica Albă*, transfigurează două lumi orânduite după principii diferite, reflectând, în fond, asupra două modele existențiale opuse.

Lumea Ecaterinei cea Mare este ca un sistem al divergențelor, în care coexistă luxul debordant cu desfrâul și mizeria totală. Stăpâna autoritară, rece, calculată, cade deseori în extreme, din cauza egoismului, iubirii mai mult a propriei imagini, decât a poporului pe care îl conduce. Ecaterina cea Mică reușește să mobilizeze lumea sa spre o direcție inversă. Emotivă, credulă, uneori naivă, dar cu o credință puternică, o fermitate și ambiție virilă, ea rămâne promotor al curățeniei fizice, morale, spirituale. Necumpătarea, perversitatea și păcatele celei dintâi vin să accentueze inocența, corectitudinea și onoarea celei de-a doua, la fel cum direcția confuză și îndoielnică, în care se mișcă lumea împărătesei, evidențiază răzbaterea Ecaterinei cea Mică la lumina binecuvântată a Bisericii Albe.

Cuvinte-cheie: modele existențiale opuse, viziuni existențiale contradictorii, feminitate instinctuală, caracter feminin, forța masculină, *homo religiosus*, rezistență spirituală.

Acțiunea romanului *Biserica Albă* se desfășoară prin împletirea a două fire narrative principale care transfigurează două lumi diferite, în centrul cărora se află câte un personaj feminin: Ecaterina cea Mare și Ecaterina „cea Mică”. Ființarea acestor lumi este influențată de puterea, ambiția, autoritatea lor. În afară de numele ce-l poartă și natura complexă, aceste două Ecaterine nu au nimic în comun: valorile, aspirațiile, viziunile și principiile existențiale, la fel ca și modul de a orândui lumea în care trăiesc, de a se manifesta, de a gândi, de a reacționa, sunt total diferite. Prin prisma celor două caractere feminine, lumea romanului reprezintă un întreg cuprins între doi poli, curenții cărora mișcă existența în direcții opuse.

Ecaterina cea Mare, fosta „împărăteasă tânără, ambițioasă, cu o mare slăbiciune pentru tot ce e frumos și fin”, ajunge în pragul bătrâneței o adevărată

narcisistă, îndrăgostită de imaginea ei. Conștientă de puterea pe care o exercită, ea direcționează activitățile curții în așa fel încât să-și asigure faima și bunul nume: „Zilele ei bune erau zilele în care izbutea să demonstreze, sie și dușmanilor, că s-a ținut de cuvânt. Isteața nemțoaică știa să întoarcă treburile în așa fel ca supușii să moară cu numele împărătesei lor pe buze” [4, p. 68]. Având toate pârghiile împărăției în mâini, devine o ființă avidă, nesătulă de noi cuceriri, explorări și victorii care ar atrage și mai multă afecțiune, respect și ascultare din partea supușilor. În pofida scopului ei aparent nobil (de a extinde granițele împărăției, de a creștina popoarele păgâne) și a celui adevărat (de a-și crea o aură neștirbită în jurul numelui care va rămâne în istorie), politica ei se realizează fără a ține cont de sărăcia și mizeria la care sunt aduși oamenii de rând în timpul interminabilelor războaie.

Pe cât de calculată în strategiile politice, pe atât de nesocotită și risipitoare este Ecaterina cea Mare la curte. Conducătorii oștirilor sale trăiesc într-un lux greu de imaginat pentru o țară în care în afara curții se moare pe capete de frig și foame. E și aici o capcană a împărătesei, care încearcă a schimba viziunile despre starea adevărată a lucrurilor, prin luxul de la palat: „Ecaterina din când în când orbea lumea cu bogăția și fanteziile curții sale, astupând, pentru un timp, gurile rele și în interiorul, și înafara țării” [4, p. 70]. Ea își permite orice capriciu, le oferă asociaților și supușilor săi de prim rang o viață din belșug, la limita nebuniei și a desfrâului, încercând să înșele și să contrazică, prin nenumăratele viclenii, convingerile oamenilor săi. Nemulțumirile lor era prima ei preocupare. Or, ea nu acceptă nici atitudinea negativă a vasalilor care ar putea să-i știrbească imaginea șlefuită cu atâta meticulozitate, de atâta timp.

Ecaterina manifestă o recalitrantă și o perseverență extraordinară. Nimeni nu-i poate împiedica realizarea planurilor, nici chiar subzistența poporului nu o interesează atunci când e vorba de întărirea propriei autorități: „Țara fierbea dintr-un capăt în altul, dar împărăteasa rămânea fermă și nestrămutată. A avut, firește, de așteptat, dar nu s-a îndoit că va îngeunchea capitala. Cu coroană pe cap, nu e mare lucru să dovedești că, până la urmă, tot tu ai avut dreptate” [4, p. 71]. Îndărătnicia și viclenia sa o fac o suverană de temut pentru țară, dar și de adorat pentru pătura de conducere care este scăldată în aur cu fiecare ocazie. În poziții de vârf, femeia narcisistă nu are cum să se lase pradă extremităților.

În ciuda vârstei înaintate, Ecaterina cea Mare nu-și pierde deloc feminitatea instinctuală. Necesitățile sale interioare nu se limitează doar la satisfacerea și întreținerea iubirii sale narcisiste. Împărăteasa are o slăbiciune de-a dreptul adolescentină în fața bărbaților dotați de natură cu aspect fizic armonios: „Ca să vezi! Era o priveliște nepământească. În anumite clipe, proiectat pe fundalul coloanei de marmură, căpitanul părea o icoană de înger adusă de pe undeva de la Florența. «Ah!» și-a zis în sinea sa neobosita colecționară, pentru că nici acum, la cei șaiszeci de ani, ispita celor dulci păcătuiri nu-i dădea pace” [4, p. 73].

Deprinsă de a avea tot ce-și dorește, inclusiv amanți după alegere, Ecaterina nu este nici la bătrânețe insensibilă față de galanteria masculină. Frumusețea demonică a căpitanului Zubov o copleșește pe suverană, o face să-și piardă liniștea și să urmărească sistematic planul de atragere a acestuia în încăperile sale intime. Tulburările pe care i le provoacă simțirile de femelă au grave repercusiuni asupra țării, fiindcă, având un preferat, ea îi oferă în schimbul atenției și

fidelității lui, șansa de a ocupa cele mai importante funcții în conducerea țării, neglijând părerile celor care merită să fie ascultați. În drumul spre satisfacerea instinctelor feminine, împărăteasa dă curs unor nedreptăți care îi vor știrbi reputația în fața lumii în mod irevocabil.

Împărăteasa este atât de încrezută în sine, încât și rivalitatea/ concurența feminină este pentru ea un motiv de distracție. Când i se aduce la cunoștință că unul din favoriții ei are o altă amantă, ea se dă în spectacol, arătându-se indiferentă și amuzată de caz, dar nu uită a-i pedepsi fostului iubit, într-un mod foarte bonom, tacticos, inocent chiar, greșeala.

Fiind conștientă de superioritatea sa, nu încetează s-o alimenteze și s-o accentueze: „S-a așezat dar pe marginea canapelei. Stătea zveltă, isteată, tânără, cu capul sus. Firește, nu e deloc ușor, la șaiszeci de ani, să te ții parcă ai fi avut șaisprezece, dar ochii de capră sălbatică o urmăreau țintă și era datoră Măriei sale să domine nu numai prin voință, ci și prin eleganță.” [4, p. 85]. Ea procedează cu totul invers decât ar fi așteptat lumea: în loc să fie scoasă din fire de faptul că favoritul ei a ales în locul grațiilor împărătești, o femeie simplă, ea declară foarte entuziasmată căsătoria lui cu aceasta. Desigur, alegerea l-a costat scump – înlăturarea de la curte.

Jocurile și capcanele, intrigile și bârfele constituie latura întunecoasă a efectelor hegemoniei feminine. Deseori se distrează pe seama femeilor de la curte, făcând baluri de la care lipsesc bărbații. La fel și rivalitatea dintre bărbații care îi câștigă încrederea și simpatia, o savurează cu plăcere. Altercațiile directe dintre favoriții ei le tratează cu o aparentă indiferență, dar cu un interes sadic: „Măria sa părea că habar n-are de cele ce se petrec în jur. Și-a mâncat cuminte mărunțelul, a aruncat codița cu cele câteva semincioare într-o vază de cristal, pusă la îndemână anume pentru asta. Și-a luat tabachera de aur. A îndreptat o priză de tutun spre nara dreaptă, încă una pe cea stângă...” [4, p. 256]. În momentul când Zubov și Potiomkin au scos armele pe punctul să se omoare, ea reacționează neutru, cu un calm de păpușar experimentat: „Și acum, rosti sec, lăsându-și tabachera pe masă, după ce-am tot trăncănit câte-n lună și-n stele, hai că e vremea de mers la culcare. Noapte bună, cneazule.” Această luciditate și stăpânire de sine a eroinei îi conferă o strălucire demonică, monstruoasă.

O altă situație care caracterizează foarte exact spiritul dominației împărătesei este jocul de cărți, organizat regulat în serile de relaxare ale suveranei. Entuziasmată de sentimentul biruinței, ea și-l reîmprospătează în fiecare seară prin câștigul tacticos la masa de cărți: „...cu craii și damele în mână, rămânea tot atât de calculată, echilibrată, concentrată. Nu căuta să câștige cu

orice preț, dar scotea tot ce se putea scoate cu cărțile pe care le avea. (...) Ecaterina nu puneă însă în joc mai mult de o rublă și se considerau ca lipsite de tact toate aluziile la zgârcenia Măriei sale. «Simțul măsurii, iată aurul adevărat!» – îi tot plăcea împărătesei să repețe, dar supușii păreau a fi de o cu totul altă părere.” [4, p.120]. Jocul de cărți nu este decât un exercițiu de întărire a imunității în fața pierderilor, de calcul în apărarea intereselor și de consolidare a sentimentului siguranței câștigului. Aceleași calități le pune la baza strategiilor sale de guvernare.

Dăruindu-se plăcerilor tinerești, rămâne implicată în viața țării. Una din capacitățile cele mai interesante ale Ecaterinei este cea de a armoniza viața intimă cu obligațiunile de funcție. Când reușește să potolească femela din ea, devine mai lucidă și mai calculată. Astfel, deși comportamentul ei erotic rămâne neînțeles de către supuși, cu cât mai împlinită este pe plan personal, cu atât mai bine îi reușesc treburile țării: „Și erau, vai, treburile acelei împărății atât de multe, și erau ele atât de urgente, atât de încurcate... Așa încoronată cum era, Ecaterina, spre marele său noroc, moștenise mintea sănătoasă a unei femei din popor, iar femeile simple, când sunt împresurate de griji pe care nu le pot descurca așa, din treacăt, se apucă, de obicei, de lucru. (...) la un moment dat își dau seama că, tot făcându-le pe cele mici, iată că și o parte din grijile mari prind a se limpezi.” [4, p. 76]. Ca și Ecaterina „cea Mică”, împărăteasa muncește mult pentru a da curs orânduieilor lumii în care trăiește. Anume prin insistența și hărnicia lor, Ecaterinele câștigă accesul la pista de dirijare, se înalță deasupra comunității din care fac parte.

La baza ordinii lumii Ecaterinei celei Mari stă tendința ei de a fi originală, promptă, de a înșela așteptările tuturor, de a lua decizii care să stârnească uluire, admirație, frică și respect: „Adevărurile simple și oamenii cinstiți o scoteau întotdeauna din fire. Împărăteasa Rusiei era adânc convinsă că farmecul suprem al vieții este de a spune una și de a face alta. Mai mult decât atât, uneori Ecaterina era înclinată a crede că tocmai această duplicitate menține ordinea peste tot.” [4, p. 84]. Imprevizibilitatea ei îi accentuează puterea în fața maselor cărora le creează o anumită tensiune, încordare permanentă în fața unor decizii, fapte necunoscute și imposibil de intuit, or tot ce e previzibil nu mai are niciun haz. Iar frica este una dintre cele mai eficiente unelte de control.

Ecaterina cea Mare este stăpâna totală – asupra propriei vieți, a vieții supușilor, a vieții țării, stăpâna totală a lumii sale. De aceea, ea e obsedată de disciplină, de ordine și de punerea la punct a tuturor lucrurilor în mod instant: „Calculata nemțoaică își avea o ordine a zilei foarte bine chibzuită din timp. Avea

ore pentru muncă, ore pentru plimbare, ore pentru noutăți, inclusiv cele proaste. Dacă însă, pe parcursul zilei, noutățile proaste dădeau buzna fără niciun program, Ecaterina prefera a da bătălia de la bun început.” [4, p. 77]. Sub aspectul organizării și respectării unor orânduiei, Ecaterina dă dovadă de o stabilitate și de o intransigență virilă. De altfel, farmecul ei constă anume în îmbinarea în natura ei a particularităților feminine și masculine: „Părul ridicat moț deasupra creștetului, zicea el, lungeste oarecum fața, accentuându-i trăsăturile bărbătești ale caracterului. (...) ...O fi având dreptate Segur acela, dar scăpa din vedere faptul că, pieptănând părul altfel, ar fi pierdut din statură. Din alternativa – feminitatea sau statura, femeia va alege feminitatea, împărăteasa e obligată să aleagă statura.” [4, p. 82]. Ecaterinei îi place aspectul ei bărbătos și tinde să se manifeste cu vigoare virilă în toate deciziile sale. Ea este foarte agresivă, exasperată, rebelă atunci când lucrurile încep a-i ieși de sub control: „Așa, a retezat ea scurt, energic, apăsător, căci această exclamație îi servea drept piatră de hotar, după acest „așa”, rostit cu violență, pas cu pas, clipă cu clipă, cuvintele îi deveneau tăioase, vocea i se îngreua, umplându-se de forța unui mare imperiu.” [4, p. 84]. Slăbiciunea, disperarea, deznădejdea sunt camuflate cu mult talent. Ea administrează cu tact nu numai situațiile de câștig, ci și cele de pierdere: „Știa a câștiga, știa a pierde. Mai ales, era interesată să piardă frumos. (...) În numai câteva zile. La intrarea în Petersburg a fost înălțat un strălucit arc de triumf, înfrumusețat cu versuri dedicate marelui conducător de oștiri, versuri scrise de însăși pana Maieștii sale.” [4, p. 224] Suverana știe să pună în valoare virtuțile eroilor săi, astfel încât să creeze impresia unei continue ascensiuni și prosperități a curții, țării, lumii sale.

La polul opus al lumii Ecaterinei celei Mari se află lumea Ecaterinei numită „cea Mică” – moldoveanca din Ocolina, femeia de la țară: „cu urme de funingine pe obraji, cu basmaua fugită pe ceafă de-o mult prea mare hărnicie, avea femeia ceva comic în felul ei de a fi. Ceva ce te îndemna parcă să râzi și numai ochii căprui, deștepți, plini de demnitate, nu permiteau în niciun fel să fie luați în derâdere. (...) Avea o voce joasă, plină de unduire frumoasă, ritmice, tulburătoare.” [4, p. 54]. Ecaterina este poreclită „caraghioasa” pentru contradicțiile dintre trăsăturile sale de caracter. Chinuită și amărâtă de soarta mizerabilă a copiilor orfani pe care i-a luat sub protecție, a satului, a lumii în care trăiește, Ecaterina rămâne totuși luminoasă. Ei îi revine datoria de a reîntoarce la viață o lume în care începuse a „bate toaca preoteasa”, o lume pierdută de sine și de Dumnezeu.

Nicio problemă nu o înspăimântă pe „mica” oco-

lineancă: „Ecaterina stătea bătaușă, îndărătnică și tot frământa ceva în sinea ei, căci era dintre oamenii care nu admit situații fără ieșire.” Își permite să mustre preotul pentru absența lui din viața satului, pentru lipsa de curaj și stabilitate:

„– Da știi mata, părinte, că împărăteasa Rusiei crede în același Dumnezeu în care credem și noi?

– Știu.

– Ei și cum iese asta: ei, creștini ortodocși, vin cu armata să ne ajutoreze, iar noi, tot creștini ortodocși, o luăm la sănătoasa spre pădure?!” [4, p. 54].

Lupta creștinătății contra păgânismului, cele două Ecaterine o înfăptuiesc pe două căi diferite: una exterminând neamurile păgâne de pe fața pământului, încercând din răputeri să le subjuge, iar cealaltă – consolidând și promovând fundamentele creștinismului.

Dincolo de percepțiile politice și ideologice, se află esența ontologică a romanului: cele două eroine ilustrează mai multe ipostaze ale iubirii. Ecaterina cea Mare reflectă patimile provocate de iubirea carnală, erosul pământesc, adică iubirea de sine prin celălalt (amanții, supușii săi). Iar afecțiunea, grija, atenția și dăruirea Ecaterinei celei Mici este o altă ipostază a iubirii: dragostea divină, absolută, iubirea de Dumnezeu prin celălalt (copii, săteni, preotul Ioan). Orizonturile amorului terestru se ating, în roman, de hotarele amorului sacru pe care îl dăruiește credința eternă. Dragostea eternă o regăsim în pildele lui Iisus, care iubește oamenii necondiționat, oricât de păcătoși ar fi aceștia.

Profunda trăire interioară este de fapt temelia vieții creștinești, sentimentul divinizând, în fond, ființa umană. În Biblie, Noul Testament, Epistola întâia către Corinteni a Sfântului Apostol Pavel, capitolul 13, găsim cea mai frumoasă interpretare a semnificației dragostei.

„1. Chiar dacă aș vorbi în limbile omenești și îngerști, și n-aș avea dragoste, sunt o aramă sunătoare sau un chimval zângănit.

Și chiar dacă aș avea darul proorociei și aș cunoaște toate tainele și toată știința; chiar dacă aș avea toată credința așa încât să mut și munții, și n-aș avea dragoste nu sunt nimic.

Și chiar dacă mi-aș împărți toată averea mea pentru hrana săracilor, chiar dacă mi-aș da trupul să fie ars, și n-aș avea dragoste, nu-mi folosește la nimic. Dragostea este îndelung răbdătoare, este plină de bunătate: dragostea nu pizmuește; dragostea nu se laudă, nu se umflă de mândrie; nu se poartă necuviincios, nu caută folosul său, nu se mânie, nu se gândește la rău, nu se bucură de nelegiuire, ci se bucură de adevăr, acoperă totul, crede totul, nădăjduiește totul, suferă totul” [1, p. 1123].

Ecaterina cea Mică reprezintă un exemplu al dragostei de Dumnezeu, conform canonului creștinesc: „Iubește pe Domnul, Dumnezeul tău, cu toată inima ta, cu tot sufletul și cu toată gândirea ta. Aceasta este cea dintâi și cea mai importantă poruncă. Iar a doua este asemenea ei: Iubește pe aproapele tău ca pe tine însuși” [Matei, 22, 37-40]. Optimistă și credincioasă, Ecaterina crede în importanța neamului ei pe pământ, pe care îl iubește și consideră că aspectele pozitive sunt cele care contează: „Cum adică, o mână de oameni pe-un vârf pustiu de deal?! Mai întâi că nu suntem o mână, suntem un sat! Apoi că satul nici vorbă să fie pe-un vârf pustiu de deal, cum zici mata, pe-un vârf de stâncă ce se înalță măreață ca o cetate.” [4, p. 60]. Apărând demnitatea satului din care face parte, ea apără propria identitate, propria existență aflată în pericolul dispariției. Ea știe că dispariția credinței va genera până la urmă pieirea neamului său.

Fire miloasă, își pune pe umeri greul creșterii a șase copii orfani: „Harnică și plină de îndemănare, colo aprinde focul în vatră, pe cea îl spală, pe ista îl piaptănă... (...) Mamă ca toate mamele, Ecaterina se îngrijea ca să aibă copiii ei cu ce se îmbrăca, să aibă o bucăciță, dar mai căuta să-i și împărtășească, măcar din când în când, din cele mari frumuseți ale lumii. Oricât de ostenită, oricât de grăbită ar fi fost, o dată pe săptămână urca dealul împreună cu ai săi. Stăteau așa, cu toții, lângă cele prăjini de pe marginea prăpastiei, stăteau pentru a se mira, pentru a se înfiora de marile și sfintele frumuseți ale lumii.” [4, p. 65]. Ea are grijă nu numai de corpul copiilor, ci mai ales de sufletul lor. Adopția, spiritul și grija maternă manifestată față de copiii străini ar fi trebuit să servească drept model pentru săteni sau, cel puțin, să le provoace sentimentul compasiunii. Însă în satul în care biserica devine o dărâmatură goală, goale sunt și sufletele oamenilor. Ea este mereu luată în derădere, batjocorită, nu ajutată, ci împiedicată în a-și realiza ideile.

Fără a se implica în desfășurarea orânduiei împărătesei în război, Ecaterina nu renunță la orânduiala propriei lumi, pe care o respectă ritualic, indiferent de situații și dificultăți. Dar orânduiala Ecaterinei Mici nu este una dictată de propriile ambiții și fantezii mărețe, ci mai curând este o orânduială strămoșească, aflată în pericolul uitării, pierdută în secolul războaielor, mizeriei și al viciilor omenești. În timp de război sătenii au fugit cu tot cu preot în pădure, iar ea a rămas să continue rânduiala slujbei bisericesti și a vieții rurale cu o nestrămutată credință: „O vreme se auzea numai ceara sfârâind ușurel, apoi a amuțit lumânarea și, din tăcerea lăcașului, Ecaterina a cules primul vers. Încetul cu încetul, în jurul glasului femeii, au început a se aduna, împletindu-se în fel și chip, cele șase glăscioare: *Sfinte*

Dumnezeule,/ Sfinte tare.../ Sfinte fără de moarte/ Miluiește-ne pe noi... Între timp, jos, în vale, divizia a treia lupta cu apele Nistrului.” [4, p. 67]. Această nemaipomenită ambiție a neînfricoșatei Ecaterine în continuarea ritualurilor creștinești reprezintă o modalitate de inițiere a celor șase copii – noi vlăstare ale neamului – în cunoașterea, respectarea și apărarea celor sfinte, în tainele și esența credinței.

Ea depune eforturi uriașe pentru a salva cele șase suflete de copil pe care i le-a lăsat Dumnezeu în grijă, reușita acestui act de altruism și bunătate reprezentând împlinirea sa dublă – ca luptătoare pentru continuitatea neamului, ca creștin, ca mamă și ca om: „Pentru sufletul ei curat și naiv, Ocolina era tot ce avea ea pe lume mai scump și mai drag. Dacă într-o bună zi i s-ar fi spus: te mutăm în alt sat, s-ar fi aruncat în apele Nistrului. De dragul acestui sătuc, cu o bisericuță pe muchia stâncii, făcea cu copiii de strajă, vară de vară. În cele nesfârșite nopți de singurătate, când sătenii, picurând, sălbătăceau prin păduri, ea, cu șase copii în jurul ei, se simțea oștean din oastea lui Ștefan cel Mare, chemată să apere vatra satului, osemintele străbunilor, credința și ogorul” [4, p. 175]. Ea este la fel de statornică în orânduiala religioasă, în procesul creșterii și educării celor șase copii, dar și în „ceremonialul” muncii pământului. Autorul include două situații reprezentative în care eroina respectă cu minuțiozitate tradiția strămoșească: culesul la vii, producerea vinului și copitul pâinii, privite nu atât ca necesități gastronomice, ci mai cu seamă pentru nevoile sufletului – „pentru a săvârși sfânta împărtașanie”. Viața cotidiană și cea spirituală este într-o strânsă interdependență, așa cum este trupul și sufletul – acesta e principiul care stă la baza tuturor orânduinelor strămoșești, pe care ea le susține cu perseverență.

Ecaterina păstrează o iconiță pe care i-a lăsat-o preotul Găină, câteva file dintr-o carte de rugăciuni (chiar dacă nu poate citi, ea le știe pe de rost), puțină ceară pentru o lumânare, taina sfântă a rugăciunilor, a „cele sfinte sărbători numite coptul pâinii”, a vinăritului, în vremuri de restriște Ecaterina ia totul în mâini: „Amu, ia uitați-vă neavoastră cât de mintioasă, ia ascultați ce frumos vorbește. Ți le înșiră de parcă ar citi din carte! Și are suflet de bărbat, să nu credeți! Ce, adică, e ușor a sta de una singură, cu șase copii pe malul Nistrului, păzindu-ți satul? Unde mai pui că e poate singura în Ocolina care ține pravile străbunilor... o ține cu strășnicie...” [4, p. 178].

Când vede că se dărâmă biserica, cheamă lumea la clacă, învingând frica de cel mai ciudat om din sat. Crede până în ultima secundă că vor veni toți, oamenii însă râd de fantasmagoriile ei, de ambiția ei – în viziunea lor – deșartă: „Oftează muncind de una sin-

gură, și cu toată hărnicia, începe să-i scapete fruntea jos, tot mai jos, să nu o vadă copiii amărâtă, să nu o vadă plângând. (...) Gânduri grele, gânduri negre despre sine și despre semenii săi o săpau...” [4, p. 186]. În cele din urmă, pornește la drum de câteva săptămâni, până ajunge la arhimandritul Neamțului cu necazul care o distruge – lumea sa aflată în destrămare: „Și nu mai suntem un sat întreg, ci numai o adunătură de oameni. Fiecare cu ale sale. (...) Uneori începe să mi se pară că gata, nici Sfânta Scriptură, nici suferințele Domnului, nici binecuvântarea Celui de sus – nimic nu ne va mai uni. Ne vom trece cum se trece iarba, an de an și vară de vară, fără să ne fi dat seama că am trăit și noi cândva pe lume.” [4, p. 279]. Arhimandritul înțelege voința, puterea femeii, dar și esența ei, ajutorul pe care i-l dă este poslușnicul Ioan. Demn de remarcat aici este gestul arhimandritului care văzând picioarele rănite, inflamate, asprite de drum și chinuri, se apleacă și i le spală el însuși. Intertextul biblic vine să sublinieze nu numai evlavia acestuia, ci și meritele Ecaterinei – propovăduitoare a celor sfinte.

Raportul Ecaterinei cu bărbatul este de natură spirituală – bărbatul intră în viața ei ca o putere trimisă de la Dumnezeu ce vine s-o ajute la realizarea menirii ei pe pământ. Inocența relației femeii cu bărbatul este condiționată de viziunile ei asupra naturii și rolului forței masculine în lume. Ea îl primește ca pe aproape și ca pe egalul ei, care vine să-i ia o parte din greutatea de pe umeri, să-i echilibreze lumea și viața. De aceea, îl tratează cu multă dragoste, milă, înțelegere și compasiune: „Și Doamne sfinte, cât îi era de dragă, cât îi era de scumpă umbra de pe luntre, când venea fuguța serile spre dânsa... venea ca o soție iubitoare, ca o gospodină harnică, venea ca o femeie vinovată. O durea inima că l-a luat de la mănăstire tinerel, voinicel, plin de duh, pentru a-l topi în necazuri.” [4, p. 341]. Cu susținerea lui, ea reușește, prin munca la temelie bisericii, să unească comunitatea într-un singur corp, într-o singură forță fizică și spirituală care lucrează pentru un scop comun: „Mai stau la sfat, cum le place țăranilor să denumească această ședere în comun. Și – de colo o glumă, de colo un zâmbet, de dincolo o vorbă cu duh, satul, încetul cu încetul, se înfiripă, revine în albia sa, de parcă împreună cu trunchiurile celea de stejar ar fi scos din apele Nistrului tainicul rost al vieții lor.” [idem] Ei ridică biserica, fac casă lângă ea, se mută, fac gospodărie și, primind darul preoției, Ioan și Ecaterina își unesc destinele pentru totdeauna, conferind lumii lor o armonie spirituală prin dragoste și prin propovăduirea credinței și valorilor neamului.

Femeia reprezintă impulsul primordial în cuplu. Ioan construiește o minunată biserică de stejar, iar Ecaterina insistă ca aceasta să fie tencuită și dată cu

var, ceea ce contravine viziunii bărbatului. Ioan consideră absurdă perspectiva femeii: „Sunt bărbați care trec ușor peste îndărătnicia femeilor, dar părintele Ioan, din păcate, nu era din neamul lor. Roșcovanii, îndeobște, suportă cu greu să fie înfrunțați, dar, preoțindu-se, se văd nevoiți să-și schimbe feleșagul. Tunând și fulgerând în sinea lui, părintele Ioan căuta cuvinte blânde, dar care ar fi spus ceea ce voia el să spună.” [4, p. 346]. Conceptul de frumos al bărbatului și cel al femeii sunt total diferite:

„– Dar cum poate fi albă o biserică făcută din stejar? N-ai văzut tu pe la munte biserici făcute din bârne?

– Am văzut.

– Și nu erau frumoase?

– Păcat de zis. Dar, părinte dragă, ți-o spun ca la spovedanie: ori de câte ori mă apropiam de dânsele și-mi făceam cruce, îmi venea pe loc să iau lopățica, să le cârpsc, să le ung și să le dau cu var.

– Da pentru ce, o asemenea frumusețe s-o ungi, s-o mai dai și cu var?

– Apoi, ca să fie și mai frumoasă.” [idem]

Stejarul este simbolul durabilității, trăinicieii. Pentru un bărbat aceste calități sunt echivalente cu ideea de frumos, pe când femeia este sensibilă la nuanțele cromatice și pentru ea, conceptul de frumos se asociază cu ce este alb, curat și divin. Pe de altă parte, insistența femeii asupra faptului ca biserică să fie albă e un detaliu de o mare încărcătură simbolică: „Țărancă din câmpie, ea, ca toată lumea din care a răsărit, nu concepea o casă care să nu fie albă”. Autorul radiografiază, în acest mod, sufletul femeii, iar odată cu ea – a întregului popor: „În case de lut, tencuite și date cu var și-au trăit traiul buneii, străbuneii, acum iată viețuiesc și ei cu părintele într-o asemenea căsuță. Cu cât casa e mai albă, cu atât e mai cinstită, mai vrednică – așa a fost de când lumea, așa e și amu. La case albe se gândea tatăl ei, scobind piatră și arzând var, casele albe au fost visul Ecaterinei, și pentru ce oare, la mijlocul unui sat cu case albe s-ar ridica o biserică cenușie?” [idem].

Astfel, culoarea albă în roman capătă accente metaforice care „reliefează aici visul dintotdeauna al neamului nostru de a se arăta lumii, pe vreme bună sau rea – în toată curățenia, noblețea, demnitatea și frumusețea sa creștinească.” [3, p. 219]. Ecaterina este o perfecționistă care creează o totală armonie între fizic/material și spiritual. Unitatea satului cu biserică se va realiza și la nivel cromatic.

Omul în viziunea lui Druță, acel *homo religiosus*, după cum afirmă criticul literar Anton Cosma, este reprezentat nu numai de caractere masculine, dar mai ales (și mai profund) de caracterele feminine, esența căruia se manifestă în „... substratul sufletesc, interioritatea cea mai ascunsă, numai rareori și insuficient

luminată de raza conștiinței lucide. Omul conceput de Ion Druță e (...) o ființă profundă, capabilă să comunice cu lumea sa la un nivel de intensitate și complexitate deosebite. Dacă am vrea să-l caracterizăm printr-o formulă lapidară, ar trebui, poate, să spunem despre el, în primul rând, că este un *homo religiosus*. (...) Evlavia în fața pământului pe care trăiesc și în fața lumii cu fapturnile ei caracterizează personajele lui Ion Druță”.

Strădania, cu care eroina pledează pentru culoarea albă a bisericii, este una din trăsăturile caracteristice basarabenilor care i-au ajutat să supraviețuiască la vremuri de răscruce. Ecaterina cea Mică este cea care-și realizează scopul său în pofida piedicilor. Virtuțile prin care se afirmă, exprimate prin voință, curățenie morală, rezistență îi conferă Ecaterinei rolul de prototip al poporului nostru. Prin existența ei, Ion Druță reconstituie într-o manieră artistică și atmosfera în Moldova pe vremurile marilor încercări, oferindu-ne posibilitatea de a pătrunde în esența evenimentelor istorice.

Împletirea celor două planuri (al lumii Ecaterinei celei Mari și al lumii Ecaterinei celei Mici) este echivalentă cu încercarea de a identifica câteva puncte de tangență între două momente istorice diferite, desfășurate în două spații culturale absolut diferite. Scopul autorului este evident. Criticul ucrainean I. Dedkov, în prefața ediției din 1988 a romanului *Biserica Albă*, afirma că firul narativ legat de Ecaterina cea Mică ar fi mai important decât secvențele referitoare la culmile societății de la Petersburg în frunte cu Ecaterina cea Mare, susținând că „Adevărata poezie este aceea cu Ecaterina cea Mică, cu salvarea copilașilor ei, cu poporul care suferă, cu bucuriile și bocetele ei, care constituie Biserica Albă a credinței și unicității” [6, p.4]. Aidoma mucenițelor care au cutezat cu toată îndărătnicia lor și au izbutit să le învingă pe toate, Ecaterina cea Mică, prin dragoste, depășește sărăcia, foamea și fărădelegile, perpetuând toate cele necesare unui popor: dragoste, credință, dătină etc. În contextul literaturii noastre postbelice, romanul lui Druță „este în total o expresie a rezistenței spirituale și morale în fața a tot ce subminează naționalul, umanul, sacrul” (Mihai Cimpoi).

Toate aceste valori servesc ca instrument prin care naratorul „a reușit să revoluționeze literatura, întreg fenomenul cultural al timpului, prin mesajul său umanist și creștin, dar și prin modelu-i narativ de mare autenticitate, printr-un lirism și psihologism profund național” [5, p. 5]. Totuși, sub aspect estetic, cele două planuri narrative, cele două lumi atât de străine una pentru cealaltă, în roman formează o unitate structurală în care părțile se pun în lumină reciproc.

În concluzie, între cele două Ecaterine se află hotarul a două lumi contradictorii orânduie după principii diferite, reflectând, în fond, două modele

existențiale opuse. Ecaterina cea Mare, stăpâna autoritară, rece, calculată, cade deseori în extreme din cauza egoismului, iubirii mai mult a propriei imagini decât a poporului pe care îl conduce. De aceea lumea sa este un sistem al divergențelor în care coexistă luxul debordant cu desfrâul și mizeria totală. Ecaterina cea Mică – emotivă, credulă, naivă chiar, dar cu o credință puternică, o fermitate și ambiție virilă, reușește să mobilizeze lumea sa spre o direcție inversă – a curățeniei fizice, morale, spirituale. Necumpătarea, perversitatea și păcatele celei dintâi vin să accentueze inocența, corectitudinea și cinstea celei de-a doua, la fel cum direcția confuză și îndoielnică în care se mișcă lumea împărătesei evidențiază răzbaterea Ocolinei la lumina binecuvântată a Bisericii Albe.

BIBLIOGRAFIE

1. Biblia. Întâia epistolă a lui Pavel către Corinteni. Chișinău, 1994.
2. Cosma A. Omul și personajul lui Ion Druță. În: Fenomenul artistic Ion Druță. Chișinău, 2008.
3. Dolgan M. Sursele lirismului druțian: stilistica discursului. Fenomenul artistic Ion Druță. Chișinău: Tipografia Centrală, 2008.
4. Druță, Ion. Scrieri. Chișinău: Hyperion, 1990, vol. 3.
5. Duca Gh. Academicianul Ion Druță – scriitorul care ne reprezintă neamul. În: Fenomenul artistic Ion Druță. Chișinău, 2008.
6. Дедков И. Время нашей доброты. Романы Иона Друцэ. În: prefață la romanul lui Друцэ И. Белая церковь. Москва, Советский писатель, 1988.

Mihail Grecu. *Masa pomenirii*. 1976, pânză, tehnică mixtă. 120 × 190 cm